

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Türk Tarihinin Yorumu

Kâzım YETİŞ*

ÖZ

Mustafa Necati Sepetçioğlu; sanatkâr, romancı, tarihî romancı olmazdan önce Türkolojiyi bitirmiş bir Türkolog idi. Bunun için de Türk tarihini, özellikle Anadolu'daki Türk tarihini derinlemesine inceleyen M. Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan, Osman Turan gibi bilginlerin etkisi ile yetişti. Bu bilginler, Anadolu'daki Türk kültür ve medeniyetinin, Orta Asya Türk kültür ve medeniyetinin devamı olduğunu gösterdiler. Sepetçioğlu, bu bilim gerçeklerini roman yoluyla, tarihî romanlarıyla işledi. Özellikle *Konak* romanında Kumral Dede bu devamı gösteren bir kahramandır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türk, kültür, medeniyet, devamlılık.

ABSTRACT

The Interpretation of Turkish History in Mustafa Necati Sepetçioğlu's Novels

Before becoming an artist, novelist, a historical novelist, Mustafa Necati Sepetçioğlu was a Turkolog who graduated from the Department of Turkology. He grew up under the influence of such scholars as M. Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan and Osman Turan who had studied Turkish history, especially the Turkish history in Anatolia. These scholars had showed that Turkish culture and civilization in Anatolia is a continuation of Central Asian Turkish culture and civilization. Sepetçioğlu has written and discussed these historical realities by the means of the novels, basically, by his historical novels. Specifically, the Kumral Dede character in his novel, *Konak*, clearly displays this historical connection.

Key Words: Novel, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Turkish, culture, civilization, continuity.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İstanbul, e-posta: kyetis@ist.edu.tr



Başlıktaki iki problemi öncelikle irdeleyelim.

Mustafa Necati Sepetçioğlu daha çok tarihî roman vadisinde eser vermiştir. Romancının tarih karşısındaki tavrı nasıl olmalıdır? Tarihî romanla beraber başlayan bu konuyu tartışmayacağım. Esasen son zamanlardaki tarihî roman iddiasıyla ortaya çıkan romanları gördükten sonra bu meselede sağlıklı bir sonuca varılamayacağını, belki böyle bir sonuca varmanın gereği de olmadığını söylemek de mümkündür. Biz konumuzu ilerletebilmek için şöyle bir görüşü dillendirebiliriz. Romancı elbette tarihçi değildir, ama asıl dayanağı, hareket noktası, cevlangâhı tarihtir. Öyleyse tarih karşısında bir tavrı vardır ve tarihi, anlayışına, ideolojisine, sanat görüşüne, döneminin veya geçmiş dönemlerin anlayışına göre yorumlar. Namık Kemal ve Ahmet Mithat'tan yani ilk tarihî romanlarımızdan beri bu böyle olmuştur. Şöyle bir hatırlayacak olursak II. Meşrutiyet'e kadarki tarihî romanlarımızın tarihe bakışı ile II. Meşrutiyet ve özellikle Cumhuriyet döneminin dolayısıyla romancılarımızın Türk tarihine bakışı farklı olmuştur. Tarihî roman yazarı olarak Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu ile Feridun Fazıl Tülbentçi'nin, Nihal Atsız'ın Türk tarihine bakışları elbette aynı değildir. Kemal Tahir'in *Devlet Ana* (1967)'sını Milât olarak alırsak tarihi yorumda ve bizatihi tarihî roman yazıcılığında yeni bir dönem başlar. Şu hâlde tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki romancı tarihî roman yazdığı zaman tarihi yorumlar. Bu yorumun arkasında elbette bir yığın etken vardır. İşte bu noktada güçlük başlar. Romancı tarihin içinde kalarak mı tarihi yorumlamalı, yoksa kendine göre bir tarih mi yaratmalı? Elbette her ikisinde de yorum vardır. Ama yorumun zemini farklıdır. Konuyu örneklerle ortaya koyarsak daha kolay anlaşılmasını sağlamış oluruz. İstanbul'un fethi tarihte yaşanmış bir olay, hâdiseye dolayısıyla tarihin malı. İstanbul'un fetih sebebini Türklüğün kızıl elması olması, Hz. Muhammed'in hadisi, Türk devletinin coğrafi birliğini sağlama, Anadolu'da yerleşme, batıya yapılacak akınlarda arkayı sağlama alma vb. sebepleri gösterebilir veya bunların hepsini birlikte alabilirsiniz. Bunlardan birini veya birkaçını almak, öne çıkarmak hepsi tarihin içindeki yorumlardır. Fakat Sultan II. Mehmet'in Bizans kraliçesini gördüğünü, ona âşık olduğunu ve ona sahip olma istek veya ihtirasını İstanbul'un fetih sebebi diye gösterirseniz bu tarihin dışındaki bir yorumdur. Konuyu daha iyi anlaşılır kılmak için daha belirgin bir örnek vereyim. Kemal Tahir'n *Devlet Ana*'sında Şeyh Edebalı'nın kızı Osman Gazî'nin ikinci hanımıdır. Bu da tarihin içindeki bir yorumdur. Çünkü tarihte böyle bir rivayet vardır. Şimdi konuyu uzatmadan sadede gelelim romancı tarihi yorumlayabilir. Bu yorumun tarihin içinde kalması makbul olanıdır. Biz bu noktadan bakacağız Sepetçioğlu'na ve romanlarına.



Başlığımızdaki ikinci problem, "Türk Tarihi" kullanışıdır. Tabiatıyla bu, müstakil kitaplık bir konudur. Yalnız hemen belirtelim ki bizim buradaki maksadımız kesinlikle yazarın bütün romanlarında söylenenleri ele almak, yazarımızın yorumlarıyla tarihi karşılaştırmak değildir. Pekiyi nedir başlığımızdaki Türk tarihinin yorumu?

Bu noktada biraz tarihe, geçmişe uzanalım. Türklerin Anadolu'ya gelişinin tarihi Batı Hun göçlerine kadar çıkar. Fakat bu henüz tarihin karanlık veya haydi biraz yumuşatalım sisli zamanlarıdır. Nitekim Namık Kemal, meşhur Hürriyet Kasidesi diye tanınan Besâlet-i Osmâniyye'sinde

Biz ol âli-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim

Cihângîrâne bir devlet çıkardık bir aşiretten

demektedir. Tabîî adama sorarlar bir aşiretten cihangirane bir devleti nasıl çıkardınız diye. Bunun cevabını o günün şartlarında veremezsiniz. Ancak batıdaki Türkoloji çalışmaları, onlardan yararlanan Ali Suavi, bize, geldiğimiz yeri hatırlatacaktır. Tabîî burada Ahmet Vefik Paşa, Şemsettin Sami, Süleyman Paşa mutlaka hatırlanması gereken isimlerdir. Öte yandan, Anadolu'nun kuzeyinden olan göçler ve Balkanlara yerleşen Türkler çok sonraki bilgilerdir. Türklerin Orta Asya'dan çıkıp batıya göçleri dünya tarihinin en önemli meselelerinden biridir. Fakat Batı Hunlardan ve Attilâ'dan beri Türklüğe "barbar" gözü ile bakan batı dünyası Türkoloji çalışmalarını bile görmek istemedi. Hatta oryantalizmin içindeki Türkoloji, Türklüğü yok etmek için kullanılmak istendi. Aslında 1860'lı yıllardan sonra Avrupa güçlü, hoşgörüsüz, ırkçı, emperyalist bir tutum ve tavır içindedir. Burada sadece Aryan ırkının üstünlüklerini anlatan Houston Steward Camberlain'i, Karl Pearson, von Bernhardt'i hatırlayalım ve uzatmadan şu sonucu belirleyelim. Papa XIII. Leo'nun da desteği alınarak Avrupa'nın dışındaki milletler özellikle Müslümanlar ve tabîî bu arada Türkler vahşi idiler ve sömürülmeleri, yok edilmeleri gerekliydi. Üstelik insanlığa, medeniyete bir katkıları da yoktu. Türkler sarı ırktandı. Dokuz yüz senelik Anadolu'daki medeniyet Türklerin değildi. Burada bulunan kavimlerini, Bizans'ındı. İşte yorum meselesine bu noktadan gireceğiz.

Bu konuda bazı Türkler bilgilerin yetersizliğinden, bazı Türkler de batının aşırı etkisiyle aşağılık kompleksi içinde olmalarından dolayı batılıların düşüncelerini paylaşıyorlardı. "Biz adam olmazdık", edebiyatımız, mimarimiz, musikimiz, kurumlarımız ya Bizans, ya Arap, ya da Acem malı idi. Esasen buraya dört yüz çadırla gelmiştik. Türkler ancak ata binerler, silâh kullanırlardı. Buna benzer daha bir yığın anlayış. Bunun için II. Meşrutiyet döneminde Bursalı Tahir *Türklerin İlim ve Fünuna Hizmetleri* adlı bir kitap yazmak ihtiyacını duymuştu. Bu batının saldırılarına karşı bir savunma idi. Türk ay-



dınları hatta devlet adamları üçe ayrılmıştı. Bir kısmı batının söylediklerini bir hakikat olarak kabul ediyor, Türk olarak yaratılmaktan büyük bir utanç duyuyor, Avrupa'dan tabîî bu dönemde Almanya'dan damızlık getirerek bu ayıplı durumdan kurtulmayı düşünüyor ve bunu ifade de ediyordu. Diğer bir kısmı bütün varlığımızı İslâm'a ve Müslüman kardeşlere bağlıyordu. Bizi İslâm dini ve Müslümanlar adam etmişti. Diğer bir kısmı ise tarihe yönelerek Türklüğü arıyordu. Çünkü o, bu kimlik bunalımından geçmişine dayanarak kurtulmak istiyordu. Bu üçüncü grup geçmişin sisli/dumanlı dünyasında kaybolmadan Orta Asya bozkırları ile Anadolu arasındaki irtibatı bir bir ortaya çıkardı. Elbette Mehmet Fuad Köprülü'yu ve çok genç yaşlarda kaleme aldığı *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*'ı ilk önce hatırlamalıyız. İthaf şiiiri ile Yahya Kemal'i, Hüseyin Saadettin Arel'i, Rauf Yekta Bey'i, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ile Atatürk'ü, Osman Turan'ı, İbrahim Kafesoğlu'nu, Bahaettin Ögel'i hatırlamalıyız. Bu şahsiyetler Orta Asya'da bir Türk kültür ve medeniyeti olduğunu, bunun Anadolu'da devam ettiğini veya başka bir söyleyişle Anadolu'daki Türk kültür ve medeniyetinin Orta Asya'dan geldiğini ilmî usullerle ortaya koydular. Orta Asya'dan gelerek Anadolu'da devam ettiğini anlattılar. Bu anlatılanlara burada girmek tabiatıyla mümkün değildir. Meselâ sadece M. Fuad Köprülü'nün *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* kitabındakilere yer vermek bile bu toplantının, tebliğin sınırlarını zorlar. Bunun için burada bunları sadece anmış olalım ve isteyenlerin adlarını andığımız müelliflerin eserlerine başvurmalarını sağlık verelim. Bu çerçevede Yahya Kemal'in İthaf şiiiri yeni ve farklı bir anlam kazanmaktadır. Şiir bilinir ve hatırlanır. Son dönemde artık Horasan erlerinden gelen olmadığı için Anadolu âdeta cansız kalmıştır. Şair "camid" kelimesini kullanıyor. Yanlış anlaşılmasın Orta Asya'ya gitmek, Orta Asya'daki Türk tarih ve medeniyetini bilmek yetmez. Esas olan Anadolu ile Orta Asya'yı birleştirmektir. Çünkü ancak bu şekilde Anadolu'daki medeniyete sahip çıkabiliyoruz. Bu tespiti yaptıktan sonra asıl konumuza Mustafa Necati Sepetçioğlu'na ve romanlarına gelebiliriz.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümü mezunudur. Yani konunun içindedir.

Kilit'te, ki serinin ilk romanıdır, Anadolu'ya giriş, Alpaslan, Yesi'de Ahmet Yesevî'nin yetiştirip gönderdiği Sarı Hoca ile Küpeli Hafız vardır. Fakat asıl önemli olan aynı zamanda Tuna'dan geçen Peçenek atlısı Balçar vardır. Yani Türkler batıya doğru gelirken hem doğudan Anadolu'ya giriyor, hem de Balkanlara sarkıyor. Sonra bunlar birlik olacaklardır. İkinci kitap *Anahtar*'da Kuttalmış Oğlu Süleyman Bey, Ebulkasım'a görev verir. "İltutmuş'u bul. Kör, topal, işe yarar yaramaz göçe hazır ne kadar Türkmen varsa durmasın bu yana



salsın... bendin kapaklarını sonunaca açsın...Yetmiyormuş gönderdiklerin, de; yetmeyecekmiş, de..." (on dördüncü baskı, İstanbul 1988, İrfan Yayımcılık ve Ticaret). Görülüyor ki Anadolu yurt tutulmak için yeni göçler isteniyor. Bir aşiret gelmiş iş bitmiş değil.

Kapı'da Çaka'nın, Kılıç Aslan'ın maceraları söz konusu edilir. Ama konumuza ve başlığımıza en uygun olan eser *Konak* tır. Eser şöyle takdim edilir: "*Konak, Çatı, Üçler- Yediler-Kırklar Üçlemesinin Birinci Kitabıdır*". Buna göre ilk üç kitap, *Kilit, Anahtar, Kapı* Malazgirt'e geliş ve sonrasını hikâye eder. İkinci üçleme ise Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatır. İkinci üçlemenin ilki *Konak*, Yesevî ocağında "Hazret-i Pîr" in dervişlerinden Kumral Dede ile görüşmesi ve vedalaşması ile başlar. Kumral Dede toprak, ağaç, su, bitki ve çiçek tohumları ile uğraşan bir şahsiyettir. Bu son derece anlamlıdır. O döneme göre toprak, ağaç, su, bitki ile uğraşmak coğrafyayı vatanlaştırmamanın en önemli unsurudur. Üstelik bu Anadolu'ya özel olarak gönderilenlerdendir. Öte yandan 1071'den beri Yesi'den Anadolu'ya göndermeler devam etmektedir. Ayrıca Kumral Dede, yolda Buhara'dan gelen bir gencin, Yağmur'un yardımını görür. Yağmur'un babası daha evvel gelmiştir Anadolu'ya. Moğol'dan kaçan Türkmen akın akın Anadolu'ya gelmektedir. Nitekim başka bir kafile ile karşılaşır Kumral Dede. Aybüken Ebe'nin de içinde bulunduğu kafile. Bu kafile daha önceden gidip Anadolu'ya yerleşmiş Çavuldur boyundandır. Bu kafilede beyin işlerini yürüten Dalaman Ağa'dır. Rahman handa bir debağ, bir bileyici, bir de ok ustası ile karşılaşır. Romancı görüldüğü gibi Orta Asya'dan Anadolu'ya esnafı da taşımaktadır. İlerde bunlar önemli görevler üstlenecektir. Kumral Dede'nin kuşağında olan tohumlar veya çekirdekler kiraz, badem, ceviz, kayısı, yumru yumru bitki kökleri, sarımsaklar, soğanlar ve daha bir yığın tohum. Dede bunları hem tedavide kullanacak hem de çok sonra kuracağı tekke veya ocakta ekecek sebzeleri ve meyve ağaçlarını, gülleri, meneşşeleri, Yesi buğdaylarını, kaysılarını, pamuğunu yetiştirecektir. Ekip bu şekilde yavaş yavaş oluşmaktadır. Nitekim Malatya'da bir dülger, bir de taş yontucusu katılacaktır aralarına.

Konuyu daha fazla uzatmayıp Sepetçioğlu, tarihi yorumlarken tarihin içinde kalıyor diye kestirip atarız. Ama konu keşke bu kadar sade ve basit olsaydı. Mustafa Necati Sepetçioğlu sadece bir roman yazarı değildir. O, aynı zamanda Türkoloji öğrenimi görmüş bir şahsiyettir. Mehmet Fuat Köprülü'nün çalışmalarının farkındadır. Bunun için o bilginlerimizin bilim alanında yaptıklarını sanat alanına taşıyor. Onun romanlarına göre Türk boyları Orta Asya'dan gruplar veya boylar hâlinde gelmişlerdir. Dolayısıyla dört yüz çadırdan oluşan bir aşiret değildir. Yüzlerce, binlerce Türk insanı akın akın Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'nun ve tabii Rumeli'nin bir Türk



vatanı olmasını sağlamıştır. Hepimiz biliriz ki bu geliş yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Anadolu'daki Türk nüfusu her zaman Türklerin lehine olmuştur. Onun kahramanları arasında evlilik veya din değiştirme suretiyle Türkleşenler vardır. Nitekim *Konak* ve *Çatı*'daki Kendigelen ve Mihail böyledir. Bunların dışında Türklerle birlikte savaşan, mücadele eden kimse yoktur. Halbuki Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adlı eserinde Bizanslı, Rum, Ermeni kişiler vardır ve bunlar Osman Gazi'nin çevresindedirler. Meselâ Mavro çok sonra zaruret hâlinde, kendi dindaşlarından gördüğü kötü muamele yüzünden Müslüman olur ama roman boyunca adı Mavro olarak devam eder. Ermeni Toros Osman Gazi ile beraber savaşır ve savaş sırasında söyledikleri Hz. İsa ve Hristiyanlık ile ilgilidir. Kemal Tahir âdeta bir Osmanlı milleti yaratma düşüncesinin etkisinde kalmıştır.

Öte yandan Sepetçioğlu'nun Kumral Dede'ye Yesi'den bitki ve meyve tohumlarını getirtmesi son derece anlamlıdır. Bilindiği gibi kültür, "tarım" anlamına da gelir. Belki de tohumlar sembolü ile bütün bir kültür değerleri verilmek istenmiştir. Kültürümüzün kökleri Orta Asya'dadır ve biz onları Anadolu'da devam ettirmişizdir. İşte bunun için Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun bu hizmeti hiçbir zaman unutulmayacaktır. Çünkü 20. yüzyılın başında Köprülü'nün Türk ve batılı aydınlara anlattığı, Anadolu'daki Türk'ün, Türk kültür ve medeniyetinin kökünün Orta Asya'dan geldiği ve buradaki hayatımızın ve eserlerimizin bir sürecin devamı olduğunu, burada oluşmuş bir toplum olmadığımızı, meydana getirilen edebiyat, dil, musiki, mimarî vb. değerlerimizin bize ait olduğunu sanatla göstermiş bir şahsiyettir.